

Ostrowska, Teresa

"Historia medycyny", pod red. Tadeusza Brzezińskiego, Warszawa 2000 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 47/2, 204-206

2002

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

To nie było Warszawskie Towarzystwo Lekarskie (s. 76), tylko Towarzystwo Lekarskie Warszawskiej. To nie była Maria Curie-Skłodowska (s. 181), tylko Maria Skłodowska-Curie.

Ustęp pierwszy na s. 130 został przepisany z książki Teresy Ostrowskiej *Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie w XIX wieku* (Wrocław 1973) s. 11, bez podania źródła.

W indeksie nie rozwiązano imion takich zasłużonych historyków medycyny jak Jan Władysław Chojna, Piotr Müldner-Nieckowski i Miron Paciorkiewicz.

Publikacja ta ukazała się dzięki finansowemu wsparciu przez Akademię Medyczną im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ma format małej ósemki. Błyszcząca kartonowa okładka zawiera zdjęcia Profesora. Tekst jest ilustrowany 25 czarnobiałymi fotografiami. Estetyczny wygląd, zgrabny format, przystępnie napisana treść oraz sama tematyka zachęci medyków, i nie tylko, do zapoznania się z tą pozycją. Miejmy nadzieję, że skłoni również wąskich specjalistów do opracowania pogłębionych tym razem studiów nad życiem i działalnością Profesora w rozlicznych dziedzinach jego aktywności.

Teresa Ostrowska
Warszawa

Historia medycyny. Pod redakcją Tadeusza Brzezińskiego. Wydanie 3. Warszawa Wydawnictwo Lekarskie PZWL 2000, 8°, 487 s. ilustr.

Jest to już trzecie wydanie podręcznika pod redakcją Tadeusza Brzezińskiego w nowatorskim ujęciu rzeczowo-chronologicznym. Poprzednie ukazały się w 1988 r. i w 1995 r. Kolejne wydania nie są automatycznym powielaniem zawartości, ale znacznie różnią się od siebie. Redaktor zasięga bowiem opinii czytelników, dokonuje selekcji wiadomości i odpowiednio stale modyfikuje tekst. Dlatego też w bibliografii załącznikowej, zamieszczanej w książce, każdorazowo są wymieniane poprzednie wydania.

Wydanie pierwsze było przeznaczone dla lekarzy i studentów, pisało je 12 autorów, w tym kilku specjalistów w wąskich dziedzinach. Liczyło 519 stron, zawierało 180 ilustracji. Bibliografia załącznikowa różnojęzyczna liczyła 170 pozycji.

Wydanie trzecie natomiast jest przeznaczone głównie dla studentów młodszych lat, dla których ten przedmiot jest wykładany. Autorów jest czterech, w większości wytrawnych dydaktyków. Treść została ograniczona do 487 stron. Ilość ilustracji wzrosła do 226. Bibliografia załącznikowa została natomiast ograniczona wyłącznie do polskiego piśmiennictwa i pogrupowana według rozdziałów, aby czytelnik mógł uzupełnić swoje wiadomości w interesujących go dziedzinach. Doszedł skorowidz rzeczowy.

Autorami trzeciego wydania są: Tadeusz Brzeziński (10 rozdziałów), Witold Brzeziński (2 rozdziały), Aleksander Drygas (2 rozdziały) i Andrzej Śródka (1 rozdział).

Zawartość prezentowanego podręcznika jest następująca: *Przedmowa do wydania trzeciego* (T. Brzeziński), *Wprowadzenie do historii medycyny* (T. Brzeziński), *Część I. Od empirii i filozofii do nauki*. Rozdział 1. *Dawna medycyna i lekarze. Studium kształtowania zawodu* (T. Brzeziński), Rozdział 2. *Początki i rozwój szpitali* (T. Brzeziński), Rozdział 3. *Zdrowie i choroba w starożytności i średniowieczu* (T. Brzeziński), Rozdział 4. *U podstaw nowożytnego pojmowania zdrowia i choroby* (T. Brzeziński), Rozdział 5. *Medycyna zabiegowa* (W. Brzeziński), Rozdział 6. *Narodziny leku. Dawne terapie. Lek i jego formy, sposoby wytwarzania i dystrybucji* (A. Drygas), Rozdział 7. *Higiena indywidualna i społeczna, choroby zakaźne i walka z nimi* (T. Brzeziński), *Część II. U podstaw współczesnej nauki medycznej*. Rozdział 8. *Rozwój nauk podstawowych i przedklinicznych* (A. Śródka), Rozdział 9. *Rozwój klinicznej medycyny wewnętrznej i specjalności pokrewnych* (T. Brzeziński), Rozdział 10. *Chirurgia i specjalności zabiegowe w XIX–XX wieku* (W. Brzeziński), Rozdział 11. *Rozwój nauki o leku i jego wpływ na rozwój terapii* (A. Drygas), Rozdział 12. *Naturalne i niekonwencjonalne metody leczenia* (T. Brzeziński), Rozdział 13. *Spoleczne problemy medycyny. Zdrowie publiczne* (T. Brzeziński), Rozdział 14. *Rozwój nauk medycznych i kształcenia lekarzy w Polsce w XIX i pierwszej połowie XX wieku* (T. Brzeziński). Do tego dochodzi *Zakończenie, Zestawienie literatury uzupełniającej, Skorowidz rzeczowy i Skorowidz nazwisk*.

Poszczególne rozdziały liczą od 11 do 51 stron, zawierają od kilku do 18 podrozdziałów. Podobnie jak i w poprzednich wydaniach dzieje medycyny polskiej zostały zgrabnie wplecione w dzieje medycyny powszechnej. Jedyne rozdział 14 został w całości poświęcony medycynie krajowej.

Nie ma pracy bez błędów, wymienimy więc kilka niedociągnięć. Brakuje definicji terminu: „kierunek pragmatyczny” (s. 14). Jacek Dziarkowski nauczanie historii medycyny w Wydziale Akademicko-Lekarskim w Warszawie rozpoczął nie w 1809 r., kiedy to Wydział został założony, tylko dopiero od 7 września 1813 r.¹ (s. 14).

Brakuje etymologii terminów: „teurgiczny”, „taumaturgia” (s. 29), „jatrejon” (s. 38), „farmakopole”, „litotomiści” (s. 40) „xenodochia”, „gerontocomia”, „orphantropia”, „brechotrophia”, „nosocomia” (s. 71).

Pierwszym polskim czasopismem medycznym nie były „Primitiae Medico-Physicae”, tylko „Primitiae Physico-Medicae”. Nie było w nim napisane: „nostra patria Polonia”, tylko „Polonia patria nostra”. Twórców tego czasopisma nie było dwóch, tylko trzech. Trzecim był Jan Chrystian Heffter, lekarz z Żytawy (Zittau). Oprócz nich czasopismo zasilano jeszcze trzech innych lekarzy² (s. 66).

Tytuł rozdziału 3 (*Zdrowie i choroba w starożytności i średniowieczu*) jest mało precyzyjny. Sugeruje bowiem, że będzie w nim mowa o stanie zdrowia społeczeństwa, a tymczasem chodzi tu o poglądy na zdrowie i chorobę w omawianych okresach czasu.

Rozdziały dotyczące leku (6 i 11), a także rozdział o naukach podstawowych i przedklinicznych (8) są przeładowane informacjami i mogą być trudne w odbiorze przez czytelnika. To są informacje bardziej użyteczne dla lekarza niż studenta.

Prawdopodobnie wskutek przeoczenia wkradły się błędne sformułowania, jakoby Ludwik Paszkiewicz był później twórcą szkoły niemieckiej (s. 273), a Wacław Mayzel – od 1923 r. kierownikiem Katedry Biologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego (s. 278).

Literatura uzupełniająca została pogrupowana według rozdziałów, ale ten podział nie został dokonany tak dokonany precyzyjnie. Niei – gurować przy kilku rozdziałach (np. podręczniki Mieczysława Jesionowskiego, Roberta Rembielińskiego i Barbary Kuźnickiej, Władysława Melanowskiego), niektórych istotnych w ogóle nie wymieniono.

W opisach zaś bibliograficznych omyłkowo nazwiska redaktorów prac zbiorowych wymieniano przed, a nie po tytule publikacji. Przy książce pt. *Dzieje nauczania medycyny i farmacji w Warszawie (1789–1950)* nazwiska trzech redaktorów wymienione przed tytułem pozycji nie zostały oznaczone literami: „(red.)”. Dwóch z tych redaktorów było także współautorami książki, poza nimi pisało ją jeszcze siedmiu współautorów.

Ogólnie biorąc podręcznik jest napisany przystępnie, czcionka czytelna, odpowiednio zróżnicowana, przestrzenne rozmieszczenie poszczególnych partii tekstu i tytułów. W tej formie podręcznik będzie jeszcze długo służył kolejnym pokoleniom medyków. Zawdzięczamy go inicjatywie i pracy profesora Tadeusza Brzezińskiego. Redaktor jest dobrze znany historykom nauki. Dodajmy tylko, że do jego zasług dydaktycznych należy również wypromowanie 28 doktorów (dalej w toku) oraz opieka nad habilitacjami Ryszarda Zabłotniaka, Bożeny Bujalowskiej i Jerzego Supadego, a jednym z dowodów uznania, jakimi cieszy się na forum międzynarodowym jest wybranie go we wrześniu 2001 r. członkiem korespondentem Westfalsko-Nadrenskiej Akademii Nauk w Düsseldorfie.

Przypisy

¹ Por. *Dzieje nauczania medycyny i farmacji w Warszawie (1789–1950)*. Pod redakcją Marcina Łyskanskiego, Andrzeja Stapińskiego i Andrzeja Śródki. Warszawa 1990 s. 74.

² Por. E. Waszyński: „*Primitiae physico-medicae...*” (1750–1753). *Próba monografii*. „*Annales Silesiae*” T. 13: 1984 s. 15, 16, 27–30.

Teresa Ostrowska
Warszawa